ՏԱՍՆ ԵՒ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ. Tiflis. Rédaction «Mschak».

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

ՆԵՐԿԱՅ **1886** ԹԻՒՆ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, շաբաթը երեք անգամ, նոյն ձևով և նոյն պրոգրամայով: Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ:

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի:

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ: ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ գտնվում է Բարօնսկի և Բազարնի փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը, № 12 բնակարանում: Ուղղակի մուտքը Բազարնի փողոցից է, Բէժբուկէննայա Ուպրավայի դիմաց:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻՑ «Մշակին» գրվելով կարելի է վճարել 25 ֆրանկանոց Թղթադրամով:

Թիֆլիսում «ՄՇԱԿԻ» համարները հատով ծախվում են 7 կոպէկով պ. ՇԱՎԵՐԴՈՎԻ պավիլիօնում, պ. ՏԷՐ-ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ ծխախոտի մագազինում (Կովկաս հիւրանոցի տակ) և պ. ԱԼԻԽԱՆՈՎԻ ծխախոտի մագազինում (Վօրօնցովի արձանի դիմաց):

Յայտարարութիւնները, ամեն լեզուներով, ընդունվում են ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ: Յայտարարութիւնների խւրաքանչիւր բառին վճարվում է 2 կոպէկ:

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ, բաց է ամեն օր, առաւօտեան 10 ժամից մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ, բացի կիրակի օրերից:

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Հասցէն փոխելու ժամանակ պէտք է ուղարկել խմբագրութեանը 28 կոպէկ, կամ 4 հատ 7 կոպէկանոց փօստային մարկա:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մի առաջարկութիւն.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Շվէյցարիայից.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Լուդվիկ Բ. Բավարիայի Թագաւորի մահը.

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

—

Շերամապահութեան հարցը օրվայ հարց է դարձել մեր երկրի համար: Ինչքան էլ միմեանցից տարբերվէին մեր շերամապահութեան այժմեան ընկած դրութեան մասին կարծիքները, մի բանի մէջ միայն շերամապահութեամբ բոլոր հետաքրքրվողները միմեանց մէջ համաձայն են, այդ այն է, որ երկրի արդիւնաբերութեան այդ նշանաւոր ճիւղը սաստիկ ընկել է և պէտք է նրան նորից այս կամ այն միջոցով բարձրացնել:

Բոլորի կարծիքները լսելու, բոլորի առաջարկութիւնները կշռելու, շերամապահութեան դրութեան մասին ճիշդ տեղեկութիւնները հաւաքելու, ընկած դրութիւնից արդիւնաբերութեան այդ ճիւղը բարձրացնելու նպատակով միջոցներ որոնելու և գտնելու համար,—բաւական չէ լրագրական բանակռիւը: Հարկաւոր կը լինէր մէկ տեղ հաւաքել գործով բոլոր հետաքրքրվողներին, որպէս զի կարողանայինք իւրաքանչիւրի կարծիքը լսել և մի որ և է վերջնական ընդհանուր եզրակացութեան հասնել շերամապահութիւնը իր այժմեան անմխիթար դրութիւնից նորից բարձրացնելու, ամբողջ գործը խելացի և գործնական կերպով կազմակերպելու և ապագայում նրան հաստատ հիմքերի վրա դնելու համար:

Իսկ այդ նպատակին հասնելու համար մի միջոց կայ միայն,—այն է կովկասեան շերամապահական ժողով, կօնգրէս գումարել:

Եւ հարկաւոր է շտապել այդ տեսակ ժողովը շուտով գլուխ բերելու, հարկաւոր է կառավարութեանը դիմել և թոյլտւութիւն խնդրել առաջիկայ աշնանը գումարվելու: Ժողովի համար ամենայարմար տեղն է Թիֆլիսը, որտեղ ժողովը կարող է կայանալ նոյն իսկ գիւղատնտեսական ընկերութեան նախաձեռնութեամբ և առաջնորդութեամբ:

Մեր կարծիքով, ժողովին կարող են ներկայ գտնվել՝ մասնաւոր շերամապահներ, գիւղացի շերամապահների և գումարատէր շերամապահների ներկայացուցիչներ, մեր երկրի մետաքսագործներ, թէլ քաշողներ, գործին թէօրիապէս ծանօթ, հմուտ տեխնիկներ, սերմ ծախողներ, վաճառականներ, տնտեսագէտներ և օրէնսգէտներ: Վերջապէս, թէ գործի և թէ թէօրիայի մարդիկ:

Հարկաւոր է ժողովում բազմակողմանի կերպով քննել շերամապահութեան այժմեան վիճակը և մի որ և է դրական եզրակացութեան հասնել թէ ի՞նչ վարչական, քաղաքա-տնտեսական և օրէնսդրական միջոցներ պէտք է ձեռք առնել շերամապահութեան դրութիւնը նորից բարձրացնելու և այդ արդիւնաբերութիւնը հաստատ հիմքերի վրա դնելու համար:

Եթէ մեր երկրի նաւթարդիւնաբերողները կարող են ժողով կայացնել իրանց արդիւնաբերութեան մասին հարցերը քննելու և վճռելու համար, ինչի՞ նոյնը չեն կարող անել և մեր երկրի շերամապահները:

Ժողովը, մեր կարծիքով, պէտք է իր գլխաւոր խնդիրների առարկայ դարձնի հետևեալ գլխաւոր կէտերը, որոնք և կը կազմեն ժողովի պարապմունքների պրօգրամայի հիմքը:

1) Հարկաւո՞ր է արդեօք նպաստել, և ինչ միջոցներով, երկրի շերամապահութեան մասնաւոր, տնային փոքր արդիւնաբերութեանը:

2) Հարկաւո՞ր է արդեօք քաջալերել կապիտալների ընկերակցութեան վրա հիմնված ընդարձակ շերամապահութեան արդիւնաբերութեանը և ձեռնարկել այդ տեսակ ընկերութիւնների կազմակերպելը:

3) Հարկաւո՞ր է արդեօք դիմել կառավարութեանը, նրանից կամ նիւթական օժանդակութիւն խնդրելով շերամապահութեան վիճակը բարելաւացնելու համար, կամ նրանից աջակցութիւն խնդրելով այս կամ այն օրէնսդրական ճանապարհով երկրի այդ արդիւնաբերութեանը օտար մրցութեան դէմ ապահովացնելու համար:

Այսպէս թէ այնպէս մենք սպասում ենք, որ կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը իր սովորական թմրութիւնից ու անտարբերութիւնից դուրս գալով, վերջապէս, կը լսի շերամապահութեան գործին համակրողների յուսահատված աղաղակները և կը հասկանայ, վերջապէս, որ իր պարտաւորութիւնն է ստանձնել նախաձեռնութիւն շերամապահական կօնգրէս գումարելու, երբ այդ արդիւնաբերութեան նշանաւոր ճիւղը մեր երկրում մի տեսակ ագօնիայի, օրհասական անմխիթար, յուսահատ ճգնաժամի մէջ է գտնվում:

Եւ որքան շուտ կը գումարվի այդ ժողովը, այնքան լաւ կը լինի:

Շերամապահութիւնը կործւում, մեռնում է մեզանում, այդ անհերքելի է: Պէտք է շուտով գումարել կովկասի բոլոր ծայրերից այդ գործով պարապողներին և այդ արդիւնաբերութեան հետ անմիջական կապ ունեցողներին և խորհրդակցել միացած ուժերով ի՞նչ անելու է սպառնացող վտանգին, յայտնվող ցաւին դարման գտնելու համար:

Ահա ժողովի միտքը և ուղղակի նպատակը:

Կրկին դարձնում ենք մեր այդ առաջարկութեան վրա մեր Գիւղատնտեսական Ընկերութեան և նրա նախագահի ուշադրութիւնը:

Այդ տեսակ գործ, ամբողջ երկրի համար այդ տեսակ կարևոր, կենսական հարցի լուծումը յետաձգել չէ կարելի: Նրա լուծումը յետաձգել՝ կը լինէր յանցաւոր անտարբերութիւն:

Եւ եթէ մեր Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը այս րօպէիս դեռ այն աստիճան կարճատես է, որ չէ համոզվել մեր յայտնած ճշմարտութեան մէջ, նա ապագայում, դժբաղդաբար, կը համոզվի նրա մէջ,—բայց այն ժամանակ կարող է և ուշ լինել:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Բանտերում արհեստանոցներ շինելու օրէնքը արդէն հրատարակված է: Այդ օրէնքի հիման վերա, ինչպէս հաղորդում է «Русск. Курьеръ» լրագիրը, արհեստանոցները արդէն շինվում են և բոլոր հարկաւոր ծախսերը կը տրուեն ներքին գործերի մինիստրութիւնից: Բանտարկեալներին կը վճարվի իրանց աշխատանքի համար և աշխատած գումարը կը յանձնվի բանտարկեալներին

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼՈՒԴՎԻԿ Բ. ԲԱՎԱՐԻԱՑԻ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՄԱՀԸ

—

Բավարիայի Թագաւոր Լուդվիկ Բ.-ի անձնասպանութիւնը որքան դղրդիւն յարոյց Միւնխէնում, այնքան իրարանցում պատճառեց Վիէննայում, մանաւանդ կայսերական տանը, որ շատ մօտ ազգականութիւն և խնամութեան կապեր ունի Բավարիայի Թագաւորական գերդաստանի հետ:

Մի տեսակ Աբդիւլ-Ազիզի նման վախճան ունեցաւ դժբախտ Լուդվիկ Թագաւորի մահը, այն տարբերութեամբ միայն որ առաջինը «անձնասպանված» էին, իսկ վերջինը կամովին ինքնասպանութիւն գործեց:

Ինչպէս ամենքը գիտեն, Բավարիայի Թագաւորը բաւական ժամանակէ 'ի վեր մի երևակայութեան խանգարման ենթակայ եղած էր. այս տըկարութիւնը հետզհետէ աճելով, մանաւանդ իր սեպհական գանձուց դրամական սպառումը Թագաւորին մտատանջութիւնը աւելացնելով, այս վերջինը յուսահատված և վերին աստիճանի մելամաղձոտ դրութեան մէջ էր գտնվում: Գիշերցերեկ մեծ աչալրջութեամբ հսկում էին վրան, բայց որովհետև կառավարութեան գործերը խելքը գլուխը մի Թագաւոր էր պահանջում, ուստի խելակորոյս Թագաւորին գահընկեց անելով մի ուրիշը գահակալ անել հարկ եղաւ. վերջապէս մի շատ նախարարական բանակցութիւններից յետոյ որոշում տուած էին իրան պաշտօնապէս զեկուցանելու որ այլ ևս Թագաւոր չէ: Այս զեկուցման դժուարին պաշտօնը յանձնել էին մի Թիկնապահի որ Թագաւորի շնորհիւ բարձր աստիճանների հասած և հարստացած մի զինուորական էր: Երբ այս մարդը գալիս է պալատը ընդ նախագահութեամբ գահընկեցութեան յանձնաժողովի, Թագաւորը ծառաներից լուր առած լինելով, յարձակվում է վրան և հայհոյելով օձ, ես քեզ տաքցրի որ այժմ ինձ խայթես» աղաղակելով ուզում է սպանել. մարդը փախցնել են ուզում, բայց Թագաւորը հրամայում է որ բանտարկեն: Բայց յետոյ տեսնելով որ մինակ ինքը այնքան ճնշման և զօրութեան դէմ չը պիտի կարողանայ դիմադրել, թողնում է գահը քաղցրութեամբ և գնում Հօհէնշըվանկաու դղեակի մէջ բնակվելու, ուրկից փոխադրում են Շտարնբերկերդէ դղեակը, ընկերակցութեամբ բժշկապետ Կուդդընի, որ սահմանված էր Թագաւորի անձնական բժիշկ և միանգամայն պատասխանատու նրա կենաց ապահովութեանը, որովհետև Լուդվիկ Բ.-ը այլ ևս իր գատողութեան տէրը չը լինելով մերթ ընդ մերթ յուսահատական նշաններ ցոյց տալուն և ինքնասպանութեան փորձերի դիմելուն համար առանձին թողնելը խոհեմութիւն չէր համարված: Մի քանի օր յիշեալ դղեակում գէթ արտաքուստ խաղաղ և հանդարտ երևում է Թագաւորը, յետոյ բժիշկ Կուդդընին առաջարկում է որ դղեակի աշտարակը բարձրանան. բժիշկը մերժում է 'ի հարկէ. վերջապէս յունիսի 14-ին, երեկոյեան ժամը 5-ին, Թագաւորը, մեծ ախորժակով ճաշելուց յետոյ, բժշկից խնդրում է որ 'ի միասին գնան մանգան պարտիզում. այս անգամ բժիշկը համաձայնում է և գնում են շրջագայել լայնածաւալ լճի եզերքում: Մի պահապան զինւոր սրանց ետևիցն է գնում, բայց Թագաւորը ակնարկում է որ զինւորին պէտք չը կայ, քանի որ ինքը բժիշկը ընկերակցում է: Կուդդընը միամտութեամբ հեռացնում է պահապանին և իրանք երկուսը մնում են մինակ: Ինչպէ՞ս է պատահում, ի՞նչ է լինում, տակաւին չէ լուսաբանված. մինչ ցարդ միմեանց հակասող անթիւ ենթադրութիւնների մէջ չփոթվում են. այսքանը ճշմարիտ է որ երբ Թագաւորը և բժիշկը ուշանում են դղեակը վերադառնալու, մարդիկ կասկածելով թէ մի գուցէ դժբախտութիւն պատահած լինի, սկսում են պարտիզում որոնել. նոյն միջոցին գտնում են Թագաւորին գլխարկը և բաճկոնը լճի եզերքում. իսկոյն նաւակները ջրի վրա շրջեցնելով գտնում և դուրս են հանում Թագաւորի և բժշկի դիակները: Դիակների վրա դեռ տեսնում են շնչաւութեան նշոյլներ, ուստի աշխատում են կենդանութիւն տալու, բայց ոչինչ չէ օգնում, և քիչ ժամանակից յետոյ խեղդամահ ղօհերը անշունչ և սառն դիակներ են դառնում:

Հեռագիրը սկսում է գուժել նախ Միւնխէնին, յետոյ ընդհանուր Եւրոպայում դառնակսկիծ լուրը, մինչ ցարդ պատմութեան մէջ չը տեսնուած մի ողբերգական անցք: Դիակները փոխադրում են Միւնխէն և Թագաւորին Թաղման հանդէսը յունիսի 19-ին կատարվում է ամենաշքեղ և արքայավայել մեծութեամբ, որուն նկարագրութիւնը շուտով կը ստացուի 'ի հարկէ, կամ արդէն ստացված է Ռուսաստանում, ուստի ես զանց եմ առնում այդ մասը և կը պատմեմ ուրիշ արտաքոյ կարգի լուրեր, որոնք Վիէննայում ամենայն րօպէ Թարմ Թարմ Թափվում են անվերջանալի կերպով: Ինքնասպանութեան ժամանակ ոչ ոք ներկայ չը լինելով անյայտ է մնում, թէ ինչ եղանակաւ բժիշկ Կուդդընը զոհ է գնացել Թագաւորին. այս վերջինը նախ ինքզինքն է ջուրը նետել, և Կուդդէնը նրան ազատելու համար ետևիցն է ջուրը նետվել, թէ Թագաւորը՝ իր գժութեան դատակնիքը ստորագրող բժիշկ Կուդդընից վրէժ լուծելու համար ուժեղ բազուկներովը նրան բռնել և ջուրը գցել է, յետոյ ինքն էլ հետևել է բժշկին: Այս ենթադրութեանց մէջից չեն կարողանում դուրս գալ, որովհետև Թագաւորը եթէ նախ ինքզինքը ջուրը գցած լինէր, բաճկոնը և գլխարկը հանելու պէտք չունէր, ասում են, բացի սրանից բժշկի երեսի և պարանոցի վրա մատների և եղունգների կեղեքած նշաններ տեսնված են, հետևաբար որ-

նրանց բանտարկութեան ժամանակամիջոցը լրանալուց յետոյ։ Բանտերի արհեստանոցները կընդունեն պատուէրներ և պատրաստած իրեղէնները կը վաճառեն։ Բանտերի գլխաւոր վարչութիւնը հրամանագրել է նահանգական բանտային մասնաժողովներին, ոչ ուշ քան յուլիսի 1-ը ներկայացնել մտցնելի արհեստների կազմակերպութեան նախագիծը։

—

Լոյս տեսաւ «Աղբիւր» ամսագրի № 7 (յուլիսի տետրակը) և ուղարկվեցաւ բոլոր բաժանորդներին։ Այս տետրակի բովանդակութիւնը. «Քեզ էլ չի մնայ» Ս. Քամալեան.—«Անզգամ» (Սիրոկոմլի). Յ. Յովհաննիսեան.—«Փոքրիկ Դիկը» (անգլիերէնից) Ն. Տէր-Աւետիքեան.—«Երասխ» (բանաստեղծութիւն) Մ. Աբեղեան.—«Բաջա և Պարիա» թարգմանեց Ա. Սարգարեան.—«Մի հաւատար» (ոտանաւոր) Տ. Մանուէլեան.—Գիտութիւն. Խժուռներ (պրոֆ. Մ. Բողդանով) Ա. Բաբախանեան.—Հետաքրքիր տեղեկութիւններ. Աշխարհիս վրա եղած լրագիրների քանակութիւնը.—Այլ և այլք. Խելք չունի.—Զուարճալիք. Մանկական երգ. Հանելուկ. Նախընթաց համարի և րէբուսի բացատրութիւնը.—Յայտարարութիւններ։

—

«Новое Время» լրագիրը հաղորդում է որ Բարձրագոյն հրամայված է չը շնորհել ռուսաց պատւանշաններ (օրդէններ) Ամերիկայի, Անգլիայի և Շվէյցարիայի հպատակներին, ըստ որում այդ երեք երկիրների կառավարութիւններն էլ ռուսա-հպատակներին չեն տալիս պատւանշաններ։

—

Վրաց «Իվէրիա» լրագիրը խօսելով Թիֆլիսի քաղաքային հիւանդանոցի մասին, ասում է որ հիւանդանոցը ամեն կողմից գոհացուցիչ դրութեան մէջ է, միայն տեղի պակասութեան պատճառով շատ անգամ այդ հիմնարկութեան վարչութիւնը ստիպված է լինում չընդունել նոյն իսկ վտանգաւոր կերպով հիւանդներին։ Այս ողբալի իրողութեան վրա լրագիրը դարձնում է քաղաքի վարչութեան ուշադրութիւնը։

—

Մի երիտասարդ խնդրում է մեզ տպել հետևեալը։ «Թիֆլիսի Ուսուցչական Ինստիտուտում քաղաքային ուսուցչի իրաւունքով ուսումը նոր աւարտած մի հայ երիտասարդ կամենում է ուսուցչի պաշտօն ունենալ հայոց ուսումնարաններում։ Ցանկացողները յիշեալ երիտասարդին հրաւիրելու, թէ անձամբ թէ նամակներով, պէտք է դիմեն «Մշակի» խմբագրութեանը։»

—

Մեզ գրում են Պիատիգորսկից հետևեալը։ «Այս օրերս հասաւ տեղս յայտնի դերասան պ. Ադամեան, Թիֆլիսի հայոց դերասանական խմբի մի քանի դերասանների հետ։ Ադամեան մի արտիստական ճանապարհորդութիւն է անում դէպի հիւսիսային Կովկասի և Բեսարաբիայի հայաբնակ քաղաքները և իր առաջին ներկայացումն տուեց Վլադիկավկասում, որտեղ մեծ համակրութեամբ ընդունվեցաւ և ստացաւ այնտեղ բազմաթիւ ընծաներ։ Վլադիկավկասում ոչ թէ միայն հայերը, բայց և ռուսները, մանաւանդ օֆիցերները Ադամեանին ոգևորված օվացիաներ արեցին։ Այնուհետև մեր տաղանդաւոր դերասանը այցելել է Մոզդոկ, որտեղ նոյնպէս մեծ համակրութեամբ ընդունվեցաւ։ Պիատիգորսկում Ադամեան դեռ չէ սկսել իր ներկայացումները, բայց յոյս կայ, որ մեզ մօտ էլ այդ ներկայացումները աջող կանցնեն, որովհետև բացի հայերից շատ եւրոպացիներին Ադամեան արդէն ծանօթ է Ռուսաստանից։ Այնուհետև խումբը կայցելի Ստավրոպօլ, Եկատերինոդար, Սիմֆէրօպօլ, Թէոդօսիա, Կերչ և Օդէսա քաղաքները։»

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Ալիւրի մայդան ասված հրապարակի փոքրութիւնը աչքի առաջ ունենալով, քաղաքային վարչութիւնը վճռել է այսուհետև այդ հրապարակի վրա վաճառվող ածուխը ցերեկվայ 12 ժամից տեղափոխել տալ Սաղի վաճառանոցը, նոյնպէս արգելել կրպակների առջև դարսել կանաչեղէնը և հրապարակը մաքուր պահելու համար արգելել այդտեղ գրաստների կերակրելը։

—

«Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է, որ յունիսի 27-ին, Թիֆլիսում երկու շաբաթ մնալուց յետոյ, ուղևորվեցան դէպի Թիւրքաց Հայաստան երկու անգլիացի երիտասարդ եկեղեցականներ Մակլին և Բրօուն, նեստորական ասորիների մէջ ժողովրդի կրթական գործին ծառայելու։ Այդ երկու պարոնները իրանց ճանապարհի վրա դէպի Թիւրքաց Հայաստան, դիտաւորութիւն ունեն այցելել Էջմիածին և ներկայանալ ամենայն հայոց կաթողիկոսին։

—

«Кавказъ» լրագիրը հաղորդում է որ Պետերբուրգի գլխաւոր զինուորական դատարանը փոխել է կովկասեան զինուորական դատարանի կայացած վճիռը պրապօրշչիկ Շէնինգի գործի մասին։ Գլխաւոր զինուորական դատարանը հրամանագրել է կովկասեան զինուորական դատարանին նորից քննել գործը լի էութեամբ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՎԷՅՑԱՐԻԱՅԻՑ

—

Ժընէվ, 25 մայիսի

Անցեալ նամակումս, խօսելով այստեղի ուսումնարանական նոր ծրագիրների վրա, ասացի որ դեռ ես մնում եմ ընդհանուրի դատավճռին։ Այսօր, երբ գրիչը ձեռքս առած գրում եմ նամակս, երկար քննադատութիւնից յետոյ, երրորդ անգամ քուէարկութեան ենթարկվելուց յետոյ չվէյցարացիք ընդունել են արդէն։ Այժմ հերթը ուսումնարանական նոր օրէնսդրութեան է հասել։ Ընդհանուրի տրամադրութեան նայած, այժմեանից կարելի է ասել, որ կընդունվի նոր օրէնսդրութիւնը ևս։ Մի այլ անգամ կը խօսեմ այդ հարցի մասին, երբ կը գրեմ արուեստական ուսումնարանների (Ecoles professionneles) վրա, իսկ առ այժմ նամակս կը սահմանափակեմ շուրջս կատարվող այլ երևոյթներով, որոնք թերևս հնաման, ապագային գցելով։

Անցեալ շաբաթը, Ժընէվի ամբողջ կանտօնը տօնախմբութեան մէջ էր երեք օր։ Խաղաղ Ժընէվ քաղաքը մանաւանդ, մի տեսակ կենդանութիւն էր ստացել։ Ուր կողմ դառնում էիր նոյն խրախճանքն էիր նկատում։ Դեռ կիրակի առաւօտեանից, կոկիկ, պարզ ու մաքուր հագնված քաղաքացիք, անխտիր սեռի և հասակի, որոնց ուրախ դէմքերից արտայայտվում էր մի տեսակ ներքին բաւականութիւն, խառնվում էին համալսարանի այգիում։

Շաբաթական դասերից փոքր ինչ թեթևացած լինելով, ես էլ ընկայ հոսանքի առաջը։ Քառորդ ժամ արդէն համալսարանի այգիումն էի, ուր հաւաքված բազմութիւնից ասեղ գցելու տեղ չը կար, ինչպէս ասում են։ Շրջակայ ամառանոցներից կենտրոնացել էին այդ օր այն բոլոր հարուստ օտարականներից շատերը, որոնք գարունը սկսելուն պէս չուող թռչունների երամների նըման օր առաջ խմբվում են աշխարհիս բոլոր ծայրերից Շվէյցարիայում և որոնց թիւը քիչ չէ։ Գաղափար կարող էք ունենալ եթէ մէջ բերեմ այստեղ, որ ամարային ամիսներին միայն Ժընէվի կանտօնում օտարականները հասնում են 30,000-ի։

Ի՞նչ էր այդ արտասովոր ուրախութեան պատճառը։ Գոյնզգոյն դրօշակները մի տեսակ չքով ծածանում էին, կարմիր խաչանիշով սպիտակ դրօշի շուրջը, երաժշտական խմբերի հնչեցրած քաղցր եղանակները, աւելի տրամադրում, ոգևորում էին առանց այն էլ ուրախ ժընէվացիներին։.. Այդպիսի վայրկեանները տեղի են ունենում մի ժողովրդի կեանքում, երբ պատերազմից յետոյ նա պատրաստվում է դիմաւորելու իր քաջ հերոսներին,—թերևս մտածես, յարգոյ ընթերցող. սխալված էլ չես լինի։ Այո, ժընէվացին այդ օր նոյն վայրկեանի մէջն էր գտնվում. միայն այն զանազանութեամբ, որ մարդկային խմբերի իրար դէմ մղած աննպատակ կոտորածը չէր այդ օրվայ նրա ուրախութեան շարժառիթը, այլ մարդու ընդունակութիւնների և բնութեան անհամեմատելի զօրեղ ոյժի մէջ տեղի ունեցած կռիւը։ Նա պատրաստվում էր ականատես լինելու այն իրագործված հսկայական ձեռնարկութեան, որի ծրագիրը քուէարկվում էր 1883 թուականի նոյեմբերին դաշնակցական խորհրդում (Բէռնում) և դարերից 'ի վեր հոսող Ռօնա գետի ալիքները սանձահարել, նրա ոյժը օգտակար դարձնել, որին այսօր նա արդէն, ինչպէս ասացի, հասել է, ծառայեցնելով իր շահերին։ Այդպիսի ձեռնարկութեան իրագործումը տեսնելով, վստահ կարելի է ասել, որ քաղաքակրթված մարդու բառարանում արդարև «Անկարելի» բառը գոյութիւն չունի այն օրից, երբ նա սկսեց ուսումնասիրել դրականապէս իրան շրջապատող իրերը, բացատրել բնութեան երևոյթների օրէնքները։ Եթէ Շամիրամի կախազանաւոր այգին համարվում էր աշխարհիս եօթն հրաշալիքներից մէկը դարերից 'ի վեր, այսօր ժընէվացին «Ռօնայի շարժող զօրութիւնով» (force-motrice) ութերորդը ստեղծեց։

Արդարև, ջրի շարժող զօրութիւնից և մթնոլորտի ճնշումից Ժընէվը այսօր ստանում է 6,400 ձիու ոյժ, իսկ մի առ ժամանակից այդ թիւը կը հասնի 10,000-ին եթէ կարիք լինի։ Ամբողջ քաղաքին այս րոպէիս մեքենան ջուր է մատակարարում, նոյն իսկ ջրի իրան միջոցաւ և ոչ միայն քաղաքը, այլ ամբողջ կանտօնը կարող է օգտվել։ Այն բազմաթիւ գործարանները, որոնց հսկայական անիւները ահագին ծախսով շարժվում էին մինչև այժմ գոլորշու միջոցով, այսուհետև Ռօնայի շարժող-զօրութիւնից կը ստանան այն ոյժը, որ կարևոր է նրանց շարժելուն։ Առ այժմ ընդհանուր զօրութեան աղբիւրից օգտվում են տէրութեան այն բոլոր հիմնարկութիւնները, ուր մինչև այժմ գոլորշին էր այդ դերը կատարում, նաև մի քանի գործարաններ և տպարաններ։ Ի՞նչ ասել կուզէ, որ միացած գործարանատէրերն էլ կը հետևեն առաջինների օրինակին և փոխանակ ահագին ծախսեր անելու (դեռ մի կողմ թողած անյարմարութիւնները) համեմատաբար աւելի քիչ վճարելով կանտօնին, ձեռք կը բերեն իրանց գործարանների մեքենաների կարևոր շարժիչը։ Ապագայում ժընէվացին դեռ ուրիշ շատ օգուտներ է սպասում Ռօնայի ոյժից, որոնց նախագծները պատրաստ են արդէն։ Այդ նախագծերի վրա ձմեռային երկար գիշերներին, բազմաթիւ դասախօսութիւններ եղան այլ և այլ հասարակական դահլիճներում ժողովրդին հասկանալի լեզուով, ուր բացատրվեցաւ գործի էութիւնը և նրա օգուտները։ Թէ նա կիրագործի այդ նախագծերը ևս, այն է շարժող զօրութիւնից ելեկտրականութիւն ստանալ և փոխարինել գազային լուսաւորութիւնը, որով լուսաւորվում են ամբողջ քաղաքի թէ հասարակական, թէ մասնաւոր հիմնարկութիւնները և թէ մասնաւոր տները, ելեկտրականի, յարմարեցնել այնպէս, որ քաղաքային բազմաթիւ ժամացոյցները և թէ տների պատի ժամացոյցները նոյն վիճակին ենթարկվեն, այն է ելեկտրականի փոխել, դրանում կասկածել չէ կարելի։ Իրագործված տեսնելով այնպիսի մի ձեռնարկութեան նախագիծը, ինչպիսին է Ռօնայի շարժող զօրութիւնից օգտվելը, որ յանդգնութիւն կարելի էր համարել 90,000 բնակիչ ունեցող մի փոքրիկ հասարակապետութեան համար, դժուար չէ ասել, որ նոյն հասարակութիւնը կիրագործէ և նոր նախագծերը։ Ահա թէ ինչու համար էր ժընէվացին ուրախանում այդ օրը։

Ժամի դեռ տասը չը լրացած, հասաւ և դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, շրջապատված հարեան կանտօնների ներկայացուցիչներով, որոնք չէին զլացել ներկայ գտնվելու հայրենակիցների ուրախութեան։ Ժամի 10-ին հանդէսը շարժվեց երաժիշտների առաջնորդութեամբ, որոնք հնչեցնում էին ազգային մարշը։ Մի քանի փողոցներից յետոյ, հանդէսը խուռն բազմութեան ուղեկցու-

---

բանք միմեանց հետ մարտնչել են, բայց ինչ տեսակ կռիւ է եղել սա, և ուր է եղել կռիւը, ցամաքում թէ ծովում, կուդդընը ջրում թագաւորին ազատելու համար սրանից հարուած է ստացել, թէ թագաւորը կուդդընին ջուրը նետել ուզելուն համար ցամաքի վրա միմեանց հետ կռուելով նախ կուդդընն է յաղթուել և յետոյ թագաւորն էլ իր թշնամու ձեռքից ազատվելով ինքն էլ նոյն մահով կեանքին վերջ է տուել։

Կուդդընին համար գրում են թէ մտաւորական հիւանդութեանց համար մեծ հմտութիւն ունեցող մի մարդ էր, մանաւանդ թագաւորից աւելի վըտանգաւոր խնդիրներին խօսք հասկացող և սանձահարող հանճար ունի եղել։ Լրագրաց շատերն ասում են, շատ գիտցողը շատ կը սխալվի. դըժբախտաբար այդ հանճարը կարելի է հասարակ մի մահկանացուի համար օգտաւէտ լինէր, բայց մի թագաւորի համար բաւական չէր։ Կուդդընը թագաւորին հետ Միւնխընից մեկնած ժամանակ փեսան երգիծաբանութեամբ ասել է որ՝ «հայրիկ, զգոյշ կաց, խելագար թագաւորը երեսդ չաճառէ». բժիշկըն էլ նոյն կատակի ձևով պատասխանել է՝ «կարելի է որ աճառէ, բայց չէ կարող ածիլել»։— Թագաւորին վրա պատմուած վէպերը ամէնքն էլ եթէ գրվեն, հազար ու մէկ գիշերների արաբական վէպը օրացոյցի չափ կը մնայ արդէն Լուդվիկ Բ.-ի մասին հրատարակվածների հետ համեմատելով, մինչև անգամ հատընտիր քաղված անելը տասնեակ հազարներով տողերի է կարօտ։

Ասում են որ չը խենթացած ժամանակներում էլ խենթ է եղել։ Պալատան վաղեմի սպասաւորներից մէկը տգեղ դէմք ունենալով թագաւորը ասել է. «բարեկամ, դու շատ զզուելի մի կերպարանք ունիս, իսկ ես ամենայն րոպէ գեղեցիկ առարկաներ տեսնելու տրամադիր մի թագաւոր եմ, ուստի 'երեսդ մի դիմակ անցրու և այնպէս արի ներկայութեանս առաջ. եթէ հին ծառայ չը լինէիր, քեզ իսկոյն պալատից կարտաքսէի»։ Խեղճ մարդը հարկադրված է լինում բարեկենդանի օրերի նման միշտ դիմակաւոր ներկայանալ թագաւորին, և այս բանը պատահում է թագաւորին նոյն իսկ կատարեալ և առողջ դատողութեան տէր կարծուած ժամանակում։—Խաբեբայ և խորամանկ մի մարդու ('ի հարկէ բախտախնդիր մինը կը լինի) թագաւորը առաջարկում է որ գնայ բոլոր աշխարհը ման գայ և այնպիսի մի երկրորդական թագաւորութիւն գտնէ, որուն ինքնակալը Բաւարիայի տէրութեան հետ իր պետութիւնը փոխէ։ Մարդը իբր թէ մի տարի ճանապարհորդելուց յետոյ գալիս է թագաւորին ասելու որ եղել է ամեն տեղ, Ափրիկէ, Ասիա, Հընդկաստան, Աֆղանիստան, Հապէշիստան և այլն, բայց ոչ մի վեհապետ չէ ուզում փոխանակել իր տէրութիւնը Բաւարիայի հետ, և այս թագաւորութիւն փոխելու ձեռնարկութիւնը նստում է Լուդվիկ Բ.-ին մէկ ու կէս միլիոն մարք։—10 տարի առաջ մի օր յանկարծ տեսնում են, որ թագաւորը պալատումը չէ, դէս դէն որոնում են, ոչ մի տեղ չեն գտնում, յետոյ լրտես և գաղտնի ագէնտներ ուղարկում են Փարիզ և Լօնդօն թագաւորը գտնելու։ Բարեբախտաբար դէմքը տպաւորութիւն թողնող նշանաւոր դէմքերից լինելով, շուտով հետքը գտնում և ծանօթութիւն են առնում, որ թագաւորը երրորդական կարգի մի պանդոկ է իջել. իսկոյն վազում են պանդոկը, և հարցնում են թէ այս ինչ գծագրութեամբ, այս կերպարանքով, այսպէս դէմքով և հասակով մի մարդ չէ բնակվում պանդոկի մէջ։ Պանդոկապետը ասում է, այո, այդպիսի մի պարոն եկաւ, Ցրանց անունով Նիւրընբերկի ձեռնոցավաճառ, բայց երէկ գնաց այստեղից։ Մարդիկ վազ են տալիս ուրիշ պանդոկներում պտռելու, մինչդեռ թագաւորը արդէն վերադարձել է Միւնխէն և յանդիմանում է պալատականներին ասելով թէ «ինչ էք ուզում ինձանից, հանգիստ թողէք զիս, երեխայ եմ ինչ եմ, վախենում էք որ կը կորչեմ»։ —1873-ի Վիէննայի աշխարհահանդէսը տեսնելու գալիս է, նմանապէս ծպտեալ, և իջնում է Մարիահիլֆ արուարձանի հասարակ մի պանդոկում. հետևեալ օրը քաղքցու պարզ հագուստով գնում է աշխարհահանդէս, տեսնում է միակտոր մալախիթից մի մեծ անօթ, գինը հարցնում է, ասում են 100,000 գուլդէն, իսկոյն գրպանից բանկնոտների մի ծրար հանելով վճարում է և Հոլլանդայի քաղաքներից մէկին հասցէ տալով մեկնում է. հասկանում են որ սա մի թագաւոր կը լինի անշուշտ։ Արժանավայել ընդունելութիւն անելու համար մինչև որ աշխարհահանդիսի մէջ բոլոր անկիւններում որոնում են, բայց նա անհետացել է ձեռնածուի ձեռքում աներևութացող թղթախաղի նըման։

Մի օր նա բարկանում և ծառան արտաքսում է, յետոյ արածին վրա զղջալով մի նամակ է գըրում ծառային սիրտը շահելու համար. գրում է՝ «սիրելի բարեկամ, գիտեմ քեզ վշտացրի, բայց դու չեմ կարծեր որ այնքան կարծր սիրտ ունենաս ինձ չը ներելու համար, ուստի ներումն խնդրելով յատուկ կաղաչեմ որ վերադառնաս ինձ մօտ։—Ստորագրութիւն, քեզ 'ի սրտէ սիրող և յարգող թագաւորդ»։—Լուրջ կերպով գրուած և իր ձեռքովը ստորագրուած նախարարական մի ծրագիր տալիս է թագաւորը իր սենեկապետին և ծիծաղելով պահանջում է ծրագրի գործադրութիւնը. դա նորակազմ մի նախարարութիւն է, հետևեալ կերպով բաժանված են պաշտօնները։ Վերոյիշեալ դիմակաւոր ծառային անուանել է թագաւորը, արտաքին գործոց նախարար, խոհարարը ներքին գործոց նախարար, մի հրէայ սեղանաւորին գանձուց նախարար, դռնապանին՝ պատերազմական նախարար, կառավարին հանրային շինութեանց, ձիապանին ժողովրդական կրթութեան նախարար և այլն։—Մի նամակ է գրում իր նախարարներից մէկին և հրամայում է որ քաղքին մէջ որքան ուժեղ մարդիկ կան նրանց հաւաքէ և ուղարկէ Բերլին և Վիէննա, որպէս զի հարուստ բանկիրները սպանեն, ոսկիները կողոպ-

թեամբ անցաւ այդ օրուայ համար պատրաստուած յաղթական կամարի տակից, որի ճակատին դափնեայ տերևների միջից նշմարւում էր «Գ ի տ ու թ ի ւ ն», «ա շ խ ա տ ա ն ք» և «ո յ ժ» բառերը, ապա կանգ առաւ մեքենայի շինութեան առաջ, որ վիթխարի դէմքով տարածվել էր Րօնայի վրա: Այստեղ առանձին պատրաստած ամբիոնից, քաղաքային խորհրդի անդամներից մի քանիսը ճառեր խօսեցին ժողովրդեան: Ապա հանդէսը երաժշտութեան առաջնորդութեամբ մտաւ շինութեան ներսը, ականատես լինելու փորձերին:

Հանդէսը տևեց մինչ ժամի մէկը, երբ միմիայն ժողովուրդը ցրուեց: Հիւրերի և ներկայացուցիչների համար ճաշ էր պատրաստուած թատրօնի դահլիճում (foyer): Երեկոյեան քաղաքը կենդանութիւն էր ստացել աւելի, բէնգալեան կրակների լուսաւորութիւնից և երաժշտութեան ձայներից:

Ժընէվայցին այժմ զբաղված է ապագայ աշխարհանդէսների պատրաստութիւնով, որ պէտք է տեղի ունենան իր հայրենիքում: Նա վաղուց հասկացել է թէ ինչ նշանակութիւն ունեն ցուցահանդէսները մի որ և է երկրի համար: Նա չէ բաւականանում այն բազմաթիւ տեղական ցուցահանդէսներով, որոնք տեղի ունեցան ձմեռը (գեղարուեստական, հաւաքածական) որոնց կունենայ ամառը՝ բուսաբանական, ծաղկաբանական և այլն: Հազիւ թէ կանտօնի բարձր խորհրդում վճռվեց 1888 թուականին համաշխարհային ցուցահանդէս կազմելու խնդիրը, ահա մի քանի օրվայ մէջ 300,000 Ֆրանկ է հաւաքվում ստորագրութեամբ այդ գործը գլուխ բերելու համար: Առանձին մասնաժողովներ են կազմվում, որչափ կարելի է փառաւոր տեսք տալու այդ համաշխարհային ցուցահանդէսին: Այս րօպէիս իսկ Ժընէվը տեղական ցուցահանդէսի մէջ է, որին մասնակցում է ամբողջ կանտօնը և հարևան կանտօնները:—Մի քանի հարիւր հրացանաձիգներ կենտրօնացել են քաղաքում. նոյն իսկ հարևան Ֆրանսիայից կան մասնակցողներ այդ ցուցահանդէսին:

Ժընէվը պատիւ կունենայ հիւրընկալելու երկրագնդիս գրական ասպարիզում գործող անձանց շատերին, որոնք ընդհանուր ժողով պէտք է ունենան այստեղ , գրականական սեփականութեան սահմանները որոշելու:

Քիչ առմուկ չը հանեց այստեղ և երեք օր առաջ իտալացի ուսանողների կատարած «Գարիբալդիի» մահուան տարեդարձը, որին մասնակցում էինք գրեթէ բոլոր ազգութիւններին պատկանող ուսանողները: Հիւրընկալ Ժընէվը, որ ոչ մի դիւրութիւն չէ խնայում շնորհելու օտար ուսանողներին, այդ օրը ևս չէր զլացել զիջանելու ընտրողութեանց ընդարձակ դահլիճը իտալացի ուսանողներին: Հանդիսին մասնակցում էին հազարից աւելի մարդիկ: Բազմաթիւ ճառեր արտասանեցին թէ իտալացի ուսանողները, թէ միւս ազգութիւնների ուսանողների ներկայացուցիչները: Մի քանի պսակներ դրվեցան բրազիլացի, լեհ, ամերիկացի, բուլղար և ռուս ուսանողների կողմից մեծ հայրենասէրի կենդանագրի շուրջը, որ դափնեայ պսակների միջից դիտում էր, ինչպէս իր ազատած հայրենիքի ապագայ քաղաքացիները ոգևորված թնդեցնում էին դահլիճը, երդվելով հետևել իր օրինակին, իրագործել իր տենչանքները, որոնք դեռ թերի մնացին: Նա լսում էր, թէ ինչ ոգևորութեամբ ծափահարւում էր մի փոքրահասակ զառամեալ ծերունի, որ ուշի ուշով լսում էր այն բառերը, որ արտասանել էր իր բարեկամը դեռ պատանեկական հասակում, որը նրա մահուանից յետոյ կրկնում էին այդ օր իրան պաշտող ուսանողները—«մայրիկ, ես ուզում եմ ազատ մարդ լինել, ես իմ պարտքս եմ կատարում, մի խանգարիր ինձ»:—Այդ ծերունին, որ ոչ պակաս ոգևորված խօսում էր այդ օրը, այդ փոքրահասակ ծերունին, որ նշանաւոր դիրք ունի գիտնական աշխարհում,—ֆիզիօլոգ Լիֆնէր, մոռացած իր զառամեալ հասակը, պատմում էր իր բարեկամի վրա, այն անցած գնացած օրերի վրա, երբ Իտալիայում համալսարանական դասախօսութիւններից յետոյ ազատ ժամանակ էր գտնում քաջ զինուորի հետ փոքր ինչ ժամանակ անցկացնելու:

Հանդիսի մէջ փայլում էին իրանց բացակայութեամբ հայ ուսանողները, որոնք թերևս ծուռ, բառարանի խորքերում խրթին բառեր էին որոնում Կ. Պօլսոյ կաճառները թնդեցնելու ապագայում մեծ մեծ բառերով.... Եթէ կարևոր լինի Փարիզի բազմամարդ փողոցներում կապիկների նման ունայն տեղը հազարաւոր Ֆրանկներ մսխել և դրօշակ բանալ,—պատրաստ կը լինեն մեր յարգելի հայրենակիցները: Իսկ երբ իրանց դասընկերները, նոյն նստարանների վրա տարիների ընթացքում նստող ընկերները հրաւիրեն, չեն ամաչում ասիական անքաղաքավարութեամբ վերաբերվել, մերժելով այդ հրաւէրը, ինչպէս արեցին իտալացի ուսանողների հետ....

Զ.

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հայդլբերգից գրում են Մօսկվայի «Русскія Вѣдомости» լրագրին հետևեալը: «Ամիս և կէսից յետոյ, օգոստոսի 2-ին (նոր տոմարով, ուրեմն յուլիսի 21-ին մեր տոմարով) Հայդլբերգի համալսարանը կը տօնի իր գոյութեան հ ի ն գ հ ա ր ի ւ ր ամեակը (1386—1886): Հայդլբերգի բնակիչները, փոքրից սկսած մինչև մեծը, վաղուց արդէն խօսում են Jubileums fest-ի (յօբելեանի) մասին և եռանդոտ կերպով պատրաստվում են տօնելու Alma-Mater-ի 1001-որդ ուսումնական կիսամեակը: Հայդլբերգի քաղաքացիների և ուսանողների բոլոր շրջաններում դեռ մի տարի սրանից առաջ սկսեցին փող յետ գցել, յօբելեանի հանդիսին մասնակցելու համար: Մօտենում է արդէն օգոստոս ամիսը և քաղաքային վարչութիւնը իր աշխատանքները կրկնապատկում է, վերանորոգում են տրոտուարներ և փողոցներ, մաքրում են հրապարակական զբօսանքներ,—մի խօսքով ամեն ջանք են թափում քաղաքը գեղեցկացնելու համար: Հիւրերին ընդունելու յատկացրած շինութիւնը արդէն պատրաստ է: Պատրաստվում է նոյնպէս առանձին տուն թագաւորական տան անդամներին ընդունելու համար: Համալսարանի շինութիւնը, մանաւանդ նրա դահլիճը, շքեղ նորոգութեան է ենթարկվում:» Գերմանական լրագիրներում կարդում ենք որ Հայդլբերգի համալսարանի ուսանողների թիւը, որ սովորաբար 800-ից աւելի չէ լինում, այս տարի հասել է արդէն 1500 հոգու, այն աստիճան գրաւիչ է նոր գրվող ուսանողների համար համալսարանի 500-ամեակի տօնելը:

* * *

Մի խօսակցութիւն երկու ամուսինների մէջ:

Կ ի ն ը. Ասա, խնդրեմ, Բավարիայի հանգուցեալ թագաւորը պսակված էր:

Մ ա ր դ ը (զառնացած ձայնով), Ոչ նա մինչև այդ աստիճան գիժ չէր, որ պսակվէր:

* * *

Օրերումս վերջացաւ Փարիզի բնակիչների ցուցակագրութիւնը, որից երևում է, որ Ֆրանսիայի մայրաքաղաքն ունի 2,254,306 բնակիչ: Համեմատելով այս թիւը 1881 թ-ի ժողովրդագրութեան հետ, երևում է, որ Փարիզի բնակիչների թիւը այս ժամանակամիջոցում աւելացել է 14,378 մարդով:

* * *

Լօնդօնում եկող տարի գումարվելու է ս ղ ա գ ի ր ն ե ր ի միջազգային ժողով, ի յիշատակ գիտնական, սղագրութեան հիմնող Սահակ Պ ի տ մ ա ն ի յիսնամեակի:

* * *

Իրլանդական ինքնավարութեան հարցը ազդեցութիւն է գործել մինչև անգամ կանանց գլխարկների վրա: Իրլանդական հարցի վերաբերմամբ կազմակերպված իւրաքանչիւր կուսակցութեան պատկանող կանայք առանձին տեսքի և զարդարանքներով գլխարկ են գործածում:

„ՄՇԱԿԻ" ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 27 յունիսի: «Правит. Вѣстн.» լրագրում հրատարակված է կառավարութեան տուած հաղորդութիւնը Բաթումի պօրտօ-Ֆրանկօյի փակման անհրաժեշտութեան մասին: Այս հաղորդութեան մէջ ասվում է, որ արտասահմանի քանի մի լրագիրների յայտնած միտքը, իբր թէ այս միջոցը խախտում է Բերլինի դաշնադրութեան մի յօդուածը, բոլորովին կապ չունի գործի էութեան հետ, որովհետև պօրտօ-Ֆրանկօի հիմնադրութիւնը պայմանաւորվում էր այնպիսի հանգամանքներով, որոնք բոլորովին փոխվել են այն ժամանակից ի վեր, սակայն այն անյարմար դրութիւնը, որի մէջ գտնվում է պօրտօ-Ֆրանկօի պատճառով Բաթումի նաւահանգիստը և նրան կից երկիրը, ստիպեց կայսերական կառավարութեանը լուրջ ուշադրութիւն դարձնել այդ բանի վրա: Վնասը չէ սահմանափակվում ներմուծած ապրանքներից ստացած տուրքերի ծախսերով, այլ աչքի առաջ պէտք է ունենալ այն ծախսերը, որոնք լինում են մաքսային գիծը պահպանելու համար, որի պատճառով խախտված են քաղաքի տնտեսական զարգացման աղբիւրները: Վաճառականութիւնը սեղմված փոքր տարածութեան մէջ, զրկված է զարգանալու տնտեսական համապատասխան առաջադիմութեան միջոցից, որ պէտք է սպասէր երկիրը Ռուսաստանի հետ միացնելու ժամանակից: Վաճառականութիւնը և արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնները չեն ծաղկում մաքսային սահմաններից դուրս, արտասահմանի անմաքս ապրանք ստացող մրցողների հետ անհաւասար մաքառման պատճառով: Սոյնպիսի դրութեան մէջ են, ի միջի այլոց, և նաւթային պահեստները. Բաթումը, ինչպէս Բագուի երկաթուղու վերջնագիծը, բնականաբար պէտք է լինի իբր պահեստատեղի արդիւնաբերութեան այս ճիւղի համար, որի զարգացումը վերին աստիճանի կարևոր է, որչափ Անդրկովկասի, այնչափ էլ արտասահմանի սպառողների համար: Բայց Բաթումի աշխարհագրական դրութեան առաւելութիւնները նսեմանում են այն անաջող պայմաններով, որոնցով քաղաքը պարտական է պօրտօ-Ֆրանկօի գոյութեանը, որի հետևանքն այն է, որ տեղական իշխանութիւնները անդադար գանգատներ են ստանում նաւթարդիւնաբերողներից այլ և այլ խոչնդոտների մասին: Բացի այդ բոլորից, ճանապարհորդները և աւելի ևս շրջակայ գիւղական ազգաբնակութիւնները ենթարկվում են զանազան նեղութիւններին. գիւղացիները պարտաւորվում են մաքս վճարել Բաթումում առած առարկաների համար, այն էլ մետաղ դրամով, որը շատ հազուագիւտ է երկրում և շատ անգամ ստիպված են լինում ապացուցանել, թէ որտեղից են առել նոյն իսկ այն առարկաներ, որ նրանք հագած ունեն, որի պատճառով ծագում են տարակուսանքներ: Մինչև անգամ կանայք ազատ չեն խուզարկութիւնից, այն ինչ յայտնի է, որ այդ տեսակ խուզարկութիւնների վրա մահմետականները նայում են ինչպէս սրբապղծութեան վրա: Աչքի առաջ ունենալով վերոյիշեալ հանգամանքների նշանակութիւնը, կառավարութիւնը չէ կարող չը նկատել, որ Բերլինի դաշնագրի 59-րդ յօդուածը բոլորովին մի այլ նշանակութիւն ունի, քանի որ այդ յօդուածը մի համախոհ համաձայնութեան հետևանք չէ, այլ մի ազատ և ինքնադրոյ յայտնութիւն է, որ արել են Ռուսաց կայսրի անունով Նրա լիազօրները, Նորին Մեծութեան դիտաւորութեան վերաբերմամբ Բաթումի մէջ պօրտօ-Ֆրանկօ հաստատելու համար: Այն օգուտները, որ այն միջոցին աչքի առաջ ունէին դաշնագիրը ստորագրող Պետութիւնները, չեն կարող այսուհետև ի նկատի առնվել, որովհետև Կովկասեան տրանզիտի փակվելով, Բաթումը զադարեց ապրանքների պահեստ և Եւրօպայի ու Պարսկաստանի մէջ առևտուրի կենտրօն լինելուց, պահելով միայն ներմուծող նաւահանգստի նշանակութիւնը: Այսպէս հիմակվայ ժամանակում այլ ևս գոյութիւն չունեն արտաքին շահերը, որոնց անունով կառավարութիւնը պարտաւորված լինէր առաջվայ պէս զոհաբերութիւններ անել, որոնք մի և նոյն ժամանակ վնասում են ամբողջ երկրի բարեկեցութեանը: Պօրտօ-Ֆրանկօի հաստատութեան անյաջող հետևանքները բոլորովին ակնյայտնի են, շնորհով ութամեայ փորձի և այսօր արդէն չէ կարելի երկբայել այդ հաստատութեան վերացնելու անհրաժեշտութեան մէջ:

ՓԱՐԻԶ, 27 յունիսի: Ֆրանսիան անտարբեր աչքով է նայում Բաթումի պօրտօ-Ֆրանկօի փակման վրա և չի միանայ միւս պետութիւնների առարկութիւններին, եթէ այս վերջինները տեղի կունե-

---

տեն և իրան բերեն:—Սրա նման վէպերին վերջը չէ գալիս: Ճշմարիտ են թէ անստոյգ են, հարցնող չը կայ, միայն կարդում են, կարդալով չեն կշտանում. ախորժակը ուտելով է գալիս, ասում է առածը, վիէննացիք էլ քանի կարդում են այնքան ախորժակնին բացվում է կարդալու: Լրագիրք պատերազմական հաղթութիւնների փառերից դուրս եկած միլիօնաւոր հացերի քանակութեամբ լրագրի համարները մեքենաներից 100 հազարներով դուրս են բերում, ժողովուրդը սովի ժամանակում քաղցածների նման ուտում է կամ լաւ ևս լափում է. լրագրաց սիւնեակների երկու երրորդ մասը Բավարիայի լուր է պարունակում, հեռագիր, վէպ, կենսագրութիւն, գաղտնի յայտնութիւնք, արտաքոյ կարգի անհաւատալի պատմութիւններ, չը լսուած առասպելներ, ինչ կուզէ թող լինի, միայն հարցնում է ամբոխը, Ուրիշ ինչ է Լուդվիկ Բ-ը:

«Extrablatt» լրագրի առաջին և երկրորդ երեսները պատկերազարդ են, օրը երկու անգամ առաւօտ և երեկոյ հրատարակվում է. թագաւորի ինքնասպանութեան լուրի օրը խմբագրատունը ծախեց 5 ժամվայ մէջ պատկերազարդ 180,000 լրագիր, գինը 4 քըրայցար է, իսկ հրատարակեց հետևեալ առաւօտ Շտարնբերկերզէի ծովը և դըղեակը և այն տեղ, ուր թագաւորը և բժիշկը խեղդամահ էին եղել, և նոյն քանակութեամբ ծախեց. այս հաշուին մէջ չեն երեկոյեան տպագրուած համարները: Այս արտաքոյ կարգի լրագրավաճառութիւնը տևեց մինչև թագաւորի յուղարկաւորութեան հանդիսի կատարումը, բայց այժմ էլ սովորականից աւելի է ծախվում, որովհետև գահի յաջորդութեան լուրերն էլ սակաւ հետաքրքրական չեն իրանց կատակերգական կողմերով: Մեռնող թագաւորին եղբայրը, Otto-ի համար գրում են, որ կատարեալ խենթ է, և նշանակել են թագաւոր մի այլ հօրեղբօրորդւոյ պաշտօնական կառավարութեան, այսինքն խնամակալութեան ներքև, բայց Otto ասում է եղել՝ «ինչի համար գիս գահը չէք բարձրացնում, իմ եղբայրս ինձանից աւելի խենթ էր. այնուամենայնիւ հոգ չէ, կրկնում է գահայաջորդ թագաւորը, ես այժմ թագաւոր եմ, խոնարհեցէք իմ առաջը, և առաւօտից մինչ երեկոյ անընդհատ զանգակը հնչեցնում է որպէս զի գան և իրան ասեն. «ինչ է հրամայում Ձեր վեհափառութիւնը»: Otto-ի համար ասում են, բացի խելքի հիւանդութիւնից, կազմուածքը տկար է, և շատ չէ կարող ապրել. հետևաբար ապառնի Բավարիայի թագաւոր պիտի լինի Աւստրիայի կայսեր փեսայ Leopoldi եղբայր Louitpold-ը: Ասում են նաև որ այժմ, միայն թագաւորական տիտղոս կրող Otto թագաւորի դժութեան աւելանալուն պատճառը խեղդամահ բժիշկ Գուդդընն է, որովհետև այս վերջինը խելագարման միակ միջոց է ընտրել հիւանդին առանձին և միայնակ թողնելը, մինչդեռ առանձնութեան մէջ տկարութիւնը աւելացել է այն աստիճան, որ այժմ Otto-ի անկարելի է լինում զգեստ հագցնել, բոլոր օրը չապիկով և փոխանով նստում է սենեակի մէջ: Որպէս զի մի ուրիշին թագաւոր կարողանան ընտրել, Otto-ին ասում են, որ գրաւոր կերպով գահը թողնի և հրաժարվի, բայց նա ծիծաղում է և չէ ուզում արքայական թագին հրաժեշտ տալ. «գիս երեխայի տեղ քէք դրել, ասում է, խոնարհեցէք առաջս, անպիտաններ! ճանաչեցէք ձեր թագաւորին»—մինչև անգամ զինուորների գըլխարկները O տառով թէ L տառով վերագրելու մէջ շուարել են, որովհետև Otto թէպէտ անուամբ թագաւոր, բայց պաշտօնապէս ճանչուած է, որ O տառը նշանատառ լինի, ինչպէս նաև L տառը, քան զի Louitpold-ը նմանապէս օրինաւոր գահակալ չէ:

Ֆրանսիական լրագիրք շատ համակրութեամբ ի նպաստ դժբաղդ թագաւոր Լուդվիկ Բ-ի սիւնակներ նուիրած էին. մեծագոյն մասը ակնարկում էր թէ ինչ հարկ կար գահից հեռացնելու մելամաղձոտ մի թագաւորին, նրա տեղը կատարեալ մի գիժ նշանակելու համար: Տարօրինակ մի լուր ևս ընթացաւ, այն է իբր թէ Լուդվիկ Բ-ը թագաւորաղուն Ֆրանսիայի Փարիզի կոմսին խոստացել է Ֆրանսիայի թագը, եթէ այս վերջինը կը յօժարի իրան պարտքերը ամբողջապէս վճարելու: Այս լուրին բոլորովին չինծու և անստոյգ լինելը յետոյ հրատարակվեցաւ, ինչպէս ուրիշ բոլոր ինքնագիտ անստոյգ տեղեկութիւնք, որոնց ստուգութեան մասին ոչ ոք չէ կարող երաշխաւորել: Ամենից ճշմարիտը սա է, որ Լուդվիկ Բ-ը գահ բարձրանալուց մինչ գահընկեց լինելը 130 միլիօն Ֆրանկ փչացրել է, և երաժշտապետ հանգուցեալ Վագնէրը մասամբ մեծ դեր է խաղացել յիշեալ ահագին գումարի փչանալուն մէջ: «Քիքերեքին» ևս դատարկ չը մնաց սոյն ողբերգութեան ծիծաղաշարժ կողմերը շօշափելու մէջ: Մի երկինք էր շինած, Վագնէրը նստել է ամպերի մէջ, առաջը դրուած է մի դաշնամուր, լրագիր է կարդում, աչքերը խոժոռ, դիտում է լրագրի պատկերը որ ներկայացնում է Լուդվիկ Բ-ի ինքնասպանութիւնը: «Հըմ, հըմ, հըմ, ասում է Վագնէրը, ով գիտէ, կարելի՞ է ասել որ այս աղէտի գլխաւոր պատճառներից մինն էլ ես չը լինիմ»: Մի յայտնի Ֆրանսիացի հրապարակախօս մի սրտաբաբախ յօդուած էր գրել Լուդվիկ Բ-ի մասին. Թարգմանեցին տեղական բոլոր լրագիրք, հոգեբանական և ճշմարիտ փիլիսոփայական տեղեկութիւններով լիքն էր յօդուածը, հերքում էր թագաւորի չափազանցեալ խելահիւանդութիւնը, և նկարագրած էր վարպետ մի գրչով դժբաղդութեան սկզբնապատճառները, առանց կրքի, անկողմնակցաբար և բոլորովին ճշմարիտ պատկեր թագաւորի համառօտ կենսագրութեան: Վերջաբանած էր սա տողերով թէ ապագայ դարերում, ով գիտէ, մի երկրորդ Շէքսպիր, Դանիայի կարծեցեալ խենթ Համլէտի ողբերգութեան նման մի ներշնչում կը զգայ Բավարիայի Լուդվիկ Բ-ը կրկնակի անմահացնելու համար:

Կլաօ

նան: Նոյն չափաւորութիւնը պահպանում է Ֆըրանսիան և բուլգարական հարցի վերաբերմամբ:

ԼՕՆԴՕՆ, 27 յունիսի: Ընտրված են 299 դիմադիր և 195 կառավարչական կանդիդատներ: Քարդիֆում, ընտրութիւնների հետևանքը յայտնվելուց յետոյ կռիւ պատահեց և կարգը վերականգնեցնելու համար պէտք եղաւ դիմել զինված ոստիկանութեան օգնութեանը: Մօտ 100 հոգի վիրաւորված են, որոնց մէջ գտնվում են և շատ կանայք:

ՊՍԿՕՎ, 28 յունիսի: Այսօր Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչ իր Ամուսնու հետ ուղևորվեց դէպի Գդօվ:

ԼՕՆԴՕՆ, 28 յունիսի: «Times» լրագիրը խօսելով Բաթումի պօրտօ-ֆրանկօի փակման մասին, նկատում է, որ թէև այդ հարցը այն աստիճան նշանաւոր չէ, որ կարողանար ծանր երկպառակութիւն ծագեցնել, բայց այնու ամենայնիւ Ռուսաստանը իր այդ քայլն անելով ուղղակի ցոյց է տալիս որ անտես է առնում Անգլիային, ուրեմն այդ վերջինն էլ այսօրվանից իրան նմանապէս ազատ պէտք է համարի իր յանձն առած պարտաւորութիւնից՝ Թիւրքաց նեղուցների միջով իր պատերազմական նաւերը չանցկացնելու:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 28 յունիսի: Այստեղ հասաւ յունաց թագուհին և ուղևորվեց Պավլօվսկ, Ցարսկօէ-Սէլօի մօտ:

ՊՍԿՕՎ, 28 յունիսի: Այսօր հասաւ այստեղ Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրօվիչ իր Ամուսնու հետ:

ԲԵԼԳՐԱԴ, 28 յունիսի: Դիտաւորութիւն կայ մշտական զօրքի մի մասը երկրի հարաւային մասում կենտրոնացնել: Այդ դիտաւորութիւնը բացատրվում է ենթադրված մեծ մանեօվրներով և ոչինչ կապ չունի այն ազնաւցիայի հետ որ իբր թէ իշխան Կարագէօրգիևվիչ յարուցել է Օբրենօվիչ տոհմի դէմ:

ԼՕՆԴՕՆ, 28 յունիսի: Ընտրված են 318 դիմադիր և 200 կառավարչական կանդիդատներ:

ՓԱՐԻԶ, 28 յունիսի: Վրդովեցուցիչ յայտարարութիւնների պատերին կպցնելու գործի մասին նշանակված պարլամենտական յանձնաժողովը որոշեց այդ հարցի քննութիւնն ու վճիռը յետաձգել մինչև հոկտեմբեր ամիսը: Երէկվայ ազգային ժողովի նիստի փակման րօպէին մի անյայտ մարդ ատրճանակ արձակեց դահլիճի վերնատանից ուղիղ նախագահի գլխի վրայով: Հարց ու փորձի ժամանակ այդ մարդը յայտնեց որ ինքն շատ աղքատ լինելով, կամենում էր այդ վարմունքով իր վիճակի վրա ուշադրութիւն դարձնել: Կարծում են որ նա խելագար է:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 յունիսի: Հրատարակված է Բարձրագոյն հրաման Բաթումի պօրտօ-ֆրանկօ յուլիսի 5-ին փակելու մասին: Արտասահմանեան ապրանքները որոնք մինչև այդ ժամանակամիջոցում կը գտնվեն պօրտօ-ֆրանկօի գծի սահմանում և Բաթումի նաւահանգստում, չեն ենթարկվի մաքսի վճարմանը: Կը թոյլատրվի տեղական վաճառականներին իրանց մօտ ունեցած արտասահմանեան ապրանքները, որոնք ենթարկվում են ընդհանուր դրօշմադրութեան, ներկայացնել այդ ապրանքները մաքսային պաշտօնեաներին մինչև օգոստոսի 5-ը, դրօշմ, պլօմբա և բանդերօլ դնելու համար: Այն ապրանքները, որոնք մինչև օգոստոսի 5-ը չեն ներկայացվի դրօշմադրութեանը, կըհամարվեն իբրև կօնտրաբանդ: Պօրտօ-ֆրանկօի ցամաքային գծի մաքսային վերահսկողութիւնը կը վերացվի օգոստոսի 5-ից յետոյ: Ֆինանսների մինիստրին կը թոյլատրվի երեք ամսվայ ընթացքում, պօրտօ-ֆրանկօի վերացնելուց յետոյ, ազատել Բաթում բերվող արտասահմանեան ապրանքները մաքսից և նոյնպէս շնորհել ուրիշ այդ տեսակ արտօնութիւններ այն դիպվածներում, երբ նրա կարծիքով դրա համար տեղի կունենան հիմնաւոր պատճառներ: Երէկ Ղրիմից վերադարձաւ դէպի Պավլօվսկ Մեծ Իշխան Կօնստանտին Նիկօլաևվիչ:

ՀԵԼՍԻՆԳՖՕՐՍ, 29 յունիսի: Երէկ երեկոյեան կայսերական նաւատորմը Գանգէից ուղևորվեց դէպի Կրօնշտադտ:

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 29 յունիսի: Ունգարական լրագիրների հաղորդած լուրը, որ իբր թէ այստեղ հասել են ռուս օֆիցէրներ Ռումինիայի հետ պայման կազմելու պատերազմական գրաւման նպատակով ռուսաց զօրքերին ճանապարհ տալու համար, բոլորովին զուրկ է հաստատութիւնից:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՕՐՍԱ

Յունիսի 30-ին

Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ	$23^7/_{16}$	պէնս
— — Համբուրգի վրա —	200	պֆ.
— — Փարիզի վրա —	$247^1/_4$	սան.
Ոսկի — արժէ — —	8 ր.	43 կ.
Մաքսային կուպօններ — . . .	8 »	43 »
Արծաթ — — — . . .	1 ›	26 ›
Բօրսային դիսկօնտներ — . .	$4^1/_2$ և	$6^0/_0$ ›
Պետակ. բանկ. $5^0/_0$ տոմս 1-ին շրջանի	101 ›	12 կ.
— — — — 2-րդ —	100 ›	25 ›
— — — — 3-րդ —	100 ›	25 ›
— — — — 4-րդ —	100 ›	— ›
— — — — 5-րդ —	100 ›	25 ›
Արևելեան $5^0/_0$ փոխառութ. 1-ին շրջ.	99 ›	62 ›
— — 2-րդ —	99 ›	62 ›
— — 3-րդ —	99 ›	62 ›
Ներքին $5^0/_0$ առաջին փոխառութ.	238 ›	25 ›
— երկրորդ —	225 ›	— ›
$5^1/_2{}^0/_0$ րէնտա	104 ›	— ›
Ոսկեայ րէնտա.	183 ›	75 ›
Նոր կօնսօլիդած փոխառութիւն. .	157 ›	50 ›
$5^0/_0$ գրաւական թղթեր կալուած. փոխ. կրեդ. ընկ.	162 ›	— »
$5^1/_2{}^0/_0$ գրաւական թղթեր Խերսօնի կալուած. բանկի.	96 »	62 ›
$6^0/_0$ գրաւակ. թղ. Խարկօվի կալ. բան.	101 ›	12 ›
— — Պօլտավայի— —	100 ›	— »
— — Պետ.Տօլսկ. — —	101 ›	50 ›
— — Կիևվի — —	100 ›	25 ›
— — Մօսկվայի — —	102 ›	50 ›
— — Բեսարաբ. Տավր. —	100 ›	37 ›
— — Նիժ. Սամար. —	101 ›	— ›
— — Վիլնայի —	100 ›	50 ›
— — Թիֆլիսի—27 և 43 տ.	96 ›	50 ›
— —Քութայիսի-18 և 43 տ.	97 ›	— ›
Վօլժսկօ-Կամսկի բանկի ակցիաները	520 ›	— ›
Ռուսաց երկաթուղիների գլխաւ. ընկ.	263 ›	75 ›
Րիբինսկ-Վօլօգօվի ընկ.	88 ›	— ›
Ս. Պետերբուրգի քաղաքային օբլիգացիաներ.	92 ›	87 ›
Մօսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ .	95 ›	50 ›
Օդէսայի — — .	93 ›	75 ›
Նոր երկաթուղային րէնտա . . .	99 ›	62 ›
Թիֆլիսի քաղաք. կրեդ. ընկ. օբլ. .	86 »	— ›

Ս. Պետերբուրգի բօրսայի տրամադրութիւնը հանդարտ է:

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՍՈՒՐԱՄ. Դ. Դուք մարկաներ էք ուղարկում ադրէսը փոխելու համար, իսկ լրագրի բաժանորդագինը յունվարից սկսած, գոնէ մաս մաս չէք ուղարկել մինչև այժմ: Իսկ կէս տարին արդէն անցել է: Խնդրում ենք գոնէ մաս մաս վճարեցէք:

ԳԱՆՁԱԿ, Գէորգ Ղարաջեանց: Խմբագրութիւնը ստացաւ ձեր ուղարկած 122 րուբլի գումարը:

ԵՐԵՒԱՆ. Ն. Մ. Մենք «Մշակը» չէինք ուղարկում, որովհետև մեզ խնդրել են նամակով այլ ևս չուղարկել պարոն Մ.-ի մահից յետոյ: Այժմ կուղարկենք քանի որ դուք կամենում էք:

ՂՈՒԲԱ. Լ. Մ. Դ. Ուղարկում ենք «Армянскаа поэзія» գիրքը, բայց դուք միայն բրօշիւրի գինն էք ուղարկել, 50 կօպէկ, իսկ փոստի ծախսը չէք ուղարկել: Խմբագրութեան համար ծանր կը լինէր ամեն մի բրօշիւր ուղարկելու 2 կօպէկ փոստի ծախս իրանից տալ: Իսկ ինչ որ վերաբերվում է միւս գրքին, կարող էք դիմել՝ Тифлисъ, Центральная книжная торговля.

ՇՈՒՇԻ. Բ. «Բարակ մանող» վէպը ուզում ենք տպել, ուրեմն կը պահենք նրան խմբագրատանը:

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔ. Նոր թղթակցին. Դուք ասում էք որ պ. Գ. ամեն միջոց է գործ դնում «Մշակի» անունը Ախալքալաքում կոտրելու և աշխատում է որ չը գրվեն մեր լրագրին: Այդ պրօպագանդան մի մեծ վնաս մեզ չէ կարող տալ, որովհետև այնպէս էլ ախալքալաքցիք սովորութիւն ունեն լրագրին գրվել, բայց փողը չը վճարել: Ուրեմն առանց այն էլ մի մեծ խեր չենք տեսնում Ախալքալաքից:

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏ. Ա. Տ. Մ. Ձեր պահանջած «Экономическ. положеніе Турецк. армянъ» բրօշիւրը ձեզ ուղարկվեցաւ արդէն:

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ն Ե Ր

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

(N. PAQUET ET COM.)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ.

Չորեքշաբթի, յուլիսի 9-ին, „ԱՆԱՏՕԼԻԱ“ (ANATOLIE) շոգենաւը, նաւապետ ԲՕՇԷԼ (BOSCHEL) դուրս կը գնայ Բաթումից դէպի Տրապիզօն, Օրդու, Սամսօն, Կ. Պօլիս և Մարսէյլ: Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ընկերութեան բործակալներին. Բաթումում պ. Գարանիօնին և Թիֆլիսում պ. Րէնօին, Նախկին Արծրունու գալլերէում, № 103. 3—4

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲԱԺՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ԹՈՅԼՏՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱԾ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ՄԿՆԴԵՂ

ՄԻՇՈՒՆԱՑ

ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ՄԿՆԵՐԸ կատարելապէս ոչնչացնելու համար: Արկղիկի գինը 1 ր. 50 կ. Արկղիկի $^1/_4$ արժէ 60 կ.:

Հեղուկ բաղլինջների դէմ: Սրուակի գինը, վրձինով միասին 1 րուբլի:

Լու, ցեց, բողոճ ոչնչացնելու փոշի: Դօրակի գինը 1 ր. 20 կ. գուտապէրչի մեքենան առանձին. $^1/_2$ դօրակ 65 կ.

Սմբակային օծուն, Րիս Գուտմանի, ձիերի սմբակները ամեն օր օծելու համար, պահպանում է սմբակը ճաքելուց և նալելու միջոցին թուլանալուց: Դօրակի գինը 1 րուբլի:

Կուզբի ճարպի օծուն, պահում է խոնաւութեան դէմ և կակուղ դրութեան մէջ՝ կօշիկները, բօտինները, ձիերի սանձերը: Գինը 75 կօպ.

Մազերի ներկ, սև, շագանակագոյն և չէկ: Մի անգամ ներկված մազերը իրանց գոյնը պահում են մինչև վեց շաբաթ: Ներկված մազերը չէ կարելի զանազանել բնական մազերից: Արկղիկը 3 րուբլի.

Րիս. Գուտման

Գլխաւոր պահեստ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ գտնվում է Վ. Գրիվնակի դեղատան ապրանքների մագազինում, «Լօնդօն» հիւրանոցի տակ, Զուբալօվի տանը: 2—100

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Ցանձն է առնում թարգմանել ֆրանսերէնից, գերմաներէնից և անգլիերէնից մատչելի գներով: Հարցնել «ՄՇԱԿԻ» խմբագրատանը:

37—100

ՇՕԿՕԼԱԴ

Ս. ՍԻՈՒ և ԸՆԿ.

(Ц. 4857.) 19—50 (ե)

ԵՂԲԱՐՑ ԾՈՎԵԱՆՈՎՆԵՐԻ ԵՒ ԸՆԿ.

ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

(Սիօնսկի փողոց, Անանօվի քարավանսարայ, № 3 և 4).

ՎԱՃԱՌՈՒՄ Է ԵՒ ԳՆՈՒՄ Է տոկոսաբեր թղթեր: ԱՊԱՀՈՎԱՑՆՈՒՄ Է I և II փոխառութեան խաղատոմսակները 50 կօպէկով հատը. 10 տոմսակից աւելին—45 կօպէկով հատը, իսկ 20 տոմսակից աւելին—40 կօպէկով հատը: 4—4 (ե. շ.—հ. ե.)

ԽԱՐԿՕՎ ԳՆԱՑՈՂՆԵՐԻՆ առաջարկում ենք ՌՈՒՖԻ առաջնակարգ Օտել (հիւրանոց)

Րիբնայա փողոցում: Նօմերները 75 կօպէկից մինչև 5 րուբլի: Քաղաքիս կառապանները անախորժութեամբ տանում են վակզալից ճանապարհորդներին, որովհետև այստեղ „на чай“ չեն տալիս: Իսկ մեր հիւրանոցն ունի վակզալում սեփական ԿԱՌՔ: Օտէլում կայ ՎԱՆՆԱ, կան ռուս և արտասահմանի ԼՐԱԳԻՐՆԵՐ և ԲԻԼԼԻԱՐԴ: Առաջնակարգ ՌԷՍՏՕՐԱՆ: Խոհանոցը գտնվում է Մօսկվայի կրթիւած րէստօրանի հմուտ խոհարարի ձեռքում: Ճաշը 60 կօպէկից մինչև 1 րուբլի 50 կօպ.: Նախաճաշիկ 30 կ., ընթրիք 40 կ.: Տասն օրից աւելի մնացողներին անում են զիջումն: Գները ձեռնտու են:

Հասցէն ՌՈՒՖ, Րիբնայա փողոց ԽԱՐԿՕՎՈՒՄ:

Րէստօրանի մէջ կայ „Օրկէստրիօն-Մօնստր“: 10—10 (ե. շ.)—(հ)

COMPAGNIE DES MESSAGERIES MARITIMES

PAQUEBOTS-POSTE FRANÇAIS.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՄԵՍԱԺԸՐԻ ՄԱՐԻՏԻՄ)

կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻ և ԲԱԹՈՒՄԻ մէջ և փոխադարձ:

Հինգշաբթի 10-ին յուլիսի ԲԱԹՈՒՄԻՑ դուրս կը գնայ շոգենաւ DONNAI (ԴՕՆԷ) նաւապետ SEBILET (ՍԷԲԻԼԷ) մտնելով Կ. Պօլիս և Զմիւռնիա և յարակցելով Եաֆա, Պօրտ-Սէյիդ և Ալէքսանդրիա գնացող ընկերութեան շոգենաւերի հետ:

Տեղեկութիւնների մասին պէտք է դիմել ԲԱԹՈՒՄ և ԲԱԳՈՒ պ. պ. ԲՈՒՐԿՀԱՐԴԻՆ և ԸՆԿ. իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԳԷՈՐԳ ՀԵՋՈՒԲԵԱՆ ՀԵՋՈՒԲԵԱՆՑԻՆ: 1—3

Յայտնի իր յաջողութեամբ, մարմնի մասերի, մանաւանդ ոտների մաշկի փտումն արգելող

ԳԱԼՄԱՆԻՆ

ծախվում է ԴԵՂԱՏՆԵՐՈՒՄ, նոյնպէս և դրօգիստների մօտ ԵՒՐՕՊԱՑԻ ամենանշանաւոր քաղաքներում և ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ բոլոր քաղաքներում:

ԳԼԽԱՒՈՐ ՊԱՀԵՍՏԸ գտնվում է ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ, հնարող, ֆարմացիայի մագիստրոս Վ. ԿԱՐՊԻՆՍԿՈՒ սեփական դեղատանը, Էլէկտօրալնա փողոցում, № 39.

ԳԱԼՄԱՆԻՆԻ մեծ արկղիկը ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ արժէ 50 կօպէկ, փոքրը 30 կօպէկ:

Պէտք է զգուշանալ կեղծումներից և պահանջել, որ իւրաքանչիւր արկղիկի հետ գտնվեն՝ գործածութեան հրահանգը և փարիզեան ցուցահանդէսի մեդալները:

3—10 (ե)

Дозволено цензурою, Тифлисъ 30 Іюня 1886 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовская у. д. каз